

Рецензия

по процедура за защита на дисертационен труд на тема:

„Развитие на преносими компетентности чрез обучението по философия в училище“

за придобиване на

образователна и научна степен „доктор“

от

Милена Стоянова Плугарова-Райчева,

Професионално направление: **2.3. Философия**

Катедра: **„Философия“;**

Философски факултет;

Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Рецензията е изготвена от: **доц. д-р Ясен Захариев, Нов Български Университет,**

Дисертацията е с обем от 200 страници. Състои се от въведение, четири тематично обособени глави, заключение, приложение и библиография. Библиографията включва над 150 заглавия на български, английски, испански, руски и немски езици. Дисертационният труд е написан под ръководството на проф. д.ф.н. Сергей Герджиков.

Милена Плугарова-Райчева е дългогодишен учител по философия в средното училище. Освен две десетилетия педагогически опит тя е автор на три статии, учебно помагало и четири доклада, които са тясно свързани с темата на дисертацията. Дисертационният труд развива и обобщава дългогодишния опит на кандидатката.

Предметът и целите на изследването са формулирани ясно в началото на въведението. Авторката си поставя за цел да изследва компетентностния подход в обучението и приложенията му в гимназиалното образование по философия. Работата е с практически фокус към първи гимназиален етап. Дисертацията има подчертано педагогическа насоченост, чиято цел по думите на авторката е: *„анализ на нормативната уредба, целите и дейностите в обучението по философия в първи гимназиален етап във връзка с практическото прилагане на модел за развитие на преносими ключови компетентности“* (с.4). Изследователските задачи са формулирани съобразно целта и определят структурата и съдържанието на дисертационния труд, в чието начало стои предположението, че моделът за развитие на преносими

компетентности води до повишаване на нивата на по-общите личностна и социална компетентности.

Преди да премине към представяне и анализ на компетентностния подход, чието приложение във философското гимназиално образование е заявената цел на изследването, авторката прави обзор на основни психологически школи и направления, имащи отношение към ученето. Схематично, но точно са изведени основни акценти от възгледите на бихевиоризма, социокултурната теория, конструктивизма и хуманистичната психология. Авторката се е отнесла критично към представените теории, които в класическия си вид не могат да отговорят напълно на образователните потребности на 21 в. Една от основните тези в дисертацията е, че именно компетентностния подход ще задоволи тези потребности. Той надгражда парадигмата на конструктивизма и предефинира образователните цели и методи от предметно ориентирано обучение към такова, което развива ключови компетентности.

Обучението през ключови компетентности е представено в дисертацията през правно-административна рамка. Втората глава от труда подробно излага и коментира редица стратегически документи, нормативни актове, стратегии, предписания, учебни програми и учебници, които формално и съдържателно се отнасят към компетентностния подход. Тази рамка е представена точно в нейния исторически генезис и актуално състояние като авторката посочва някои примери, при които понякога формалните цели и критерии в програмите се оказват трудно изпълними.

Основният акцент в тази част се пада на обучението по философия. Разгледани са целите на философското обучение според Наредба 5. В детайли се излагат гимназиалните програми по философия и гражданско образование. Показана е връзката между установените в учебните програми компетентности, очаквани резултати и дейности в обучението по философия.

В основата на личностната и социалната компетентности според авторката стои емоционалната интелигентност, на която е посветена третата глава то дисертационния труд. Понятието е добре изяснено и представено чрез позоваване на водещи изследователи и авторитети в областта. То е централно за посочените по-горе ключови компетентности, както и за способността да се учи през целия живот. В този план авторката открива и непосредствената връзка между тяхното развиване и обучението по философия. Накратко казано философията, въоръжена с компетентностния подход, развива емоционалната интелигентност на тези, които я изучават. Тук отново изложението има предимно реферативен характер, състоящо се от представяне на

препоръки референтни рамки. Изложението е центрирано около образователната политика на ЕС, изразена в концептуалната рамка на LifeComp от 2018 г.

В четвърта глава е представено съдържанието на едно учебно помагало по философия, чийто автор е кандидатката. Почти навсякъде, където е било възможно са направени паралели между отделни теми, учебни дейности и задачи с образователните цели на различните компетентности, заложи в разгледаните в предишните глави административни документи и предписания.

По конкретен практически ракурс се дава при представянето на конкретни образователни практики в подглава 4.3. В него са представени съдържанието и резултатите от прилагането на модел на интегративна образователна практика от страна на кандидатката като учител във Втора английска гимназия в гр. София. Представени са още отделен практически урок върху моралните дилеми, интерактивна образователна практика върху разделението на властите и човешките права.

Критични бележки и препоръки

В началото на своето изследване авторката издига следна хипотеза: *“Прилагането на модел за развитие на преносими компетентности, изведен от концептуалната рамка LifeComp в обучението по философия в първи гимназиален етап повишава нивото на личностната и социалната компетентност на участниците в изследването и съдейства за развитието на останалите ключови компетентности“* (с. 9). Хипотезата е твърде обща и за нейната проверка трудно могат да се определят ясни критерии. Това съответно води и до банализиране на работните предположения, които следват от нея, и на отговорите, които изглеждат предварително решени, та дори и очевидни. Например това, че развитието на емоционалната и социалната интелигентности очевидно оказва комплексно въздействие върху учениците. Това не изглежда сериозен отговор на реална хипотеза. Забелязва се и известна кръговост на тезите, тъй като личностната и социалната компетентности също са преносими. Така излиза, че моделът за развитие на преносими компетентности в крайна сметка води до развитие на други преносими компетентности. От компетентности към компетентности!

Анализът на гимназиалното философско образование и защитата на компетентностния подход стават от една страна в контекста на психологическите теории за ученето. От друга страна важна част от дисертацията е изложението и анализа на различни нормативни актове, програми и директиви, отразяващи образователните

политики на ЕС и България от последните няколко десетилетия отново в посока на развитие на основни и преносими компетентности. Това е предварително заявено от авторката като цел, която е постигната успешно в изследването. Това обаче превръща дисертационния текст в изложение на юридически документи и институционални политики. Би било само от полза, ако тази концептуална рамка се разшири и философизира с по-дълбок анализ на извънправните, предварително заложи етически и светогледни разбирания, принципи и основания, на които се подчинява не просто компетентното обучение в компетентности, а образованието по философия на учениците през 21 в.

В началото на четвърта глава е поставен смислен въпрос за това дали и как прилагането на концепциите на LifeComp във философското обучение реално допринася за развитието на личностната и социалната компетентности. Авторката представя възможни методи и инструменти за тази проверка – наблюдение и тестове, организирани около различни категории и критерии за проверка на емоционалната интелигентност. За съжаление в последващата част от главата вместо изследователско усилие по този въпрос се прави разгърнато представяне на части от помагало по философия на английски език, чийто автор е кандидатката. Без да се произнасям за достойнствата на помагалото, което не е част от дисертационния труд следва да отбележа, че това представяне с нищо не допринася за отговор на поставения въпрос. Описанието на различните теми, педагогически средства и задачи, заложи в помагалото, не допринася много за оценката относно тяхната ефективност. Например писането на домашно по въпроса „Каква е практическата полезност на заниманията по философия?“ фалшиво предполага, че такава полезност действително съществува или тепърва ще се създава с помощта на това задание.

Описаната в четвърта глава интегративна образователна практика също повдига интересен въпрос. Няма съмнение, че използвания подход ангажира активно учениците и води до измерими резултати. Учениците се учат да правят проект и да представят проектите си, отговаряйки на въпроси като: „Каква цел си поставяте? По какъв начин ще решите проблема? Какви дейности ще осъществите? През кого ще се отчитам? Кога започва и кога свършва проекта“? Въпросът тук всъщност е какво отношение има всичко това към философското образование? На фона на получените отговори от учениците като например „да подобря комуникацията със своите родители“ или „да спра да използвам найлонови торбички и пластмасови бутилки“ се пита кое отличава този проект в часа по философия от абсолютно същия проект в часа по Предприемачество? Как трябва да се

разчита тогава отчетения резултат от тази практика, според който учениците „приложиха знанията си по философия и английски език като ги интегрираха в нов опит“ (с.148)?

В голямата си част текстът на дисертацията е предимно реферативен. Не се открояват от страна на автора нито философска интерпретация, нито достатъчна критичноа дистанция от постулираното в стандартите, целите и средствата, заявени в нормативните актове и повторени съответно в дисертационния труд. Най-ценното в работата е практическата работа, представена в четвърта глава, която има приложен характер и би могла да бъде полезна за целите на обучението по философия. Част от заглавията в приложената библиография, нямат референции в основния текст.

Автореферат и приносни моменти

Авторефератът на дисертацията представя точно съдържанието на дисертационния труд. От изброените приносни моменти съм съгласен напълно с четвъртия – работата безспорно откроява и развива ценни образователни подходи и има своята практическа стойност.

Заклучение

Въпреки схематизма и реферативния подход в изложението на предложения дисертационен труд, той притежава качества, които правят възможна една положителна оценка. Неговата практическа полезност е извън съмнение.

Въз основа на гореизложеното, **препоръчвам** на научното жури да присъди на Милена Стоянова Плугарова-Райчева образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.3. Философия.

13.09.2022 г.

Изготвил рецензията: доц. д-р Ясен Захариев